Як я пишу

Олег Чорногуз

Світлій пам'яті Остапа Вишні.

(Не гумореска)

Мене останнім часом листами буквально закидали. Зміст тих листів зводиться до одного-єдиного питання: "Як Ви пишете?" Зрозуміло, що на всі ті листи я фізично не маю змоги відповісти.

Потрібно коли-небудь щось і для душі пописувати. Та й дефіцитного паперу багато йде. Марки і конверти хоч і паперові, але чомусь менш дефіцитні. Словом, складна це проблема. Одним листом її не розв'яжеш, І, написавши оце речення, я подумав: а чи не можна її розв'язати однією відповіддю? Я не кричу: "Еврика", бо це, по-перше, не моє, по-друге, це старе як світ, а по-третє – я взагалі не прихильник когось цитувати. Мене це постійно ображає. Я, буває, від тих цитат, як від напруги, аж розпікаюсь. У мене складається (про себе) таке враження, що я на щось власне, оригінальне зовсім не здатний. І я вирішив заповнити цю прогалину ось цією, хай скромною, але своєю працею.

Отже, як я пишу. Головне у цій справі не папір, не ручка і не друкарська машинка, як вас запевняють деякі автори. Навіть не натхнення. При наявності таланту можна знайти те, друге і третє. Але третє – не обов'язкове. Он Петрарка ні разу не зустрічався з Лаурою, а як писав! Лаура, як відомо, належала товаришу Лауро (прізвища цієї сім'ї ні одне джерело, куди я намагався зануритися, не дає). Може, саме в цьому весь секрет натхнення. Подумайте. Не обов'язково вам для натхнення зустрічатися з чужими жінками. Достатньо (бажано навесні) відчинити широко вікно, лягти грудьми на підвіконня і, підперши бороду рукою, не спускати очей з вітчизняних Лаур. Описуйте їхній стан (але по-своєму), їхні очі, якщо вони й не такого кольору в неї, як вам для рими треба – це абсолютно не має значення. Поезія – не міліцейський протокол, і колір тих очей ніхто перевіряти не буде. Описуйте їхні брови (тільки не вказуйте, що вони їх підфарбовували французькою тушшю – це читачкам не дуже в поезії подобається) і, звичайно, уста – цей найголовніший орган спілкування між жінкою й чоловіком. Я писав би ще й далі. Скажімо, про наявність Лауриного одягу, який у неї розмір кофточки і з якого пошита матеріалу, але поети про це майже ніколи не пишуть, і це дещо ображає модниць і тих, хто хоче хоча б частково бути схожою на Лауру. На товариша Лауро ніхто не хоче бути чомусь схожим. А між іншим, Лаура – його дружина, а не Петрарки.

Якщо вже вам хочеться дуже показати одяг, то напишіть, що вона була у прозорій кофтині, яка бралась ніжною габою[1] (що таке габа і як вона пишеться, з великої чи малої літери, – не знаю. А у словники, коли даєш комусь відповідь, нема часу

заглядати).

Далі описуєте ніжки, які мають бути обов'язково, як пам'ятники у класиків, бронзовими, а коси – золотими.

Але досить. Далі я не пишу, щоб не дописатися. Та й поетам треба дещо залишити. Хай інколи і самі думають.

Словом, талант – це міра. Але для написання, повторюю, це не головне. Головне – це примусити себе сісти на стілець і підсунути його ближче до столу. Якщо ви цього не зробите, ви ніколи нічого не напишете.

Я це вже навчився робити, хоча така процедура дається мені з великим трудом. А скажіть, кого в наш час примусиш працювати? У час телевізорів, кінотеатрів, магнітофонів. У театри ходимо рідше, ніж до родичів. Дожились.

"Як пишете Ви і чим? – запитують у листах. – І коли?"

Почну з останнього. Тоді, коли приходить натхнення і ніжно мене обіймає за плечі. Але в мене суто індивідуальний підхід, і мене дуже прошу не наслідувати, щоб я не розчинився в морі своїх поклонників і поклонниць.

Пишу ручкою. Власне, не ручкою, а пером: гусячим, чорногузячим, журавлиним. Яким лише доведеться. Пищу й олівцем. Його я здебільшого вішаю біля ліжка, там кладу записник і поруч нього жінку, та й лягаю спати. Як тільки приходить натхнення, негайно прокидаюсь і, щоб не чекати до ранку, реалізовую його.

Тепер, коли наша техніка зробила такий великий крок уперед, наше письменницьке діло значно поліпшилося: у крамницях продають авторучки з підсвіткою. Варто нам лише її увімкнути у хвилини натхнення – і разом з інтимним м'яким світлом, як габа, любовні рядки течуть один за одним, і ніби те перо освітлює не лампочка, а сама любов до лірики. Прекрасна штука, скажу я вам! Жаль, що тепер це уже пройдений етап, і замість цих ручок почали випускати диктофони. Це не те. Удень ще можна йому щось диктувати. Але й то за умови, що нема поруч людей і товаришів з міліції. Вночі – небезпечно. Може прокинутися жінка. А від жінок – ви по собі знаєте, якщо одружені, – всього можна чекати. А коли та ж сама жінка накинеться на вас спросоння? Гадаю, краще не ризикувати, незважаючи на те, що мистецтво передбачає деякі жертви у своїх законах.

Залишилася друкарська машинка. На машинці я майже ніколи не друкую. Думка (у мене) швидше біжить, ніж каретка друкарської машинки. Поки шукатимеш літеру – забудеш фразу. Потім почнеш її вишуковувати у найнедоступніших глибинах своєї душі – не знайдеш. А якщо вона через певний час і вигулькне на поверхню, то уже здається не такою. Вологою. А відомо ж, що найкраще – це втрачене, як непіймана риба – найбільша.

Це істина.

Пишіть пером, до чого закликав ще Адам. Може, у нього на той час пера й не було. Але хто мені тепер доведе, що я не правий? Принаймні за останні десятиліття я жодного Адамового сучасника не зустрічав.

Звичайно, є виняток, пишуть друкарською машинкою, якщо так можна сказати. Я

не пишу. Я теж виняток. Так про себе я сам думаю. Як ви думаєте – мені не байдуже. Якщо так, як я, то тисну вашу прекрасну й благородну руку. Ви – мій брат по перу. Ніколи не думайте, що мозок утомлюється. Утомлюється тіло. Коли працюєте, то мозок ще більше працює. Тоді він мені особисто нагадує добре навантажений автомобіль, якого якийсь дурень спустив з гори, забувши відремонтувати гальма.

Тренуйте мозок. Тренуйте його, як м'язи. Чим більше навантаження, тим краще. Для вас, для вашого письма і для вашого мозку. Але знову ж таки – не забувайте про міру. Міра повинна бути в усьому. Нічого безмірного у цьому світі, крім Всесвіту, нема. Запам'ятайте це.

Що читати? Майже все підряд і чим побільше. Читайте географічні довідники, довідники зі штучного запліднення, реферати з медицини, біології, зоології. З науки і техніки. Рекомендаційні листи і поради пожежників та сторожів. Як вирощувати домашні квіти й кімнатні вишні, розбити на городі сад, якого нема, і консервувати овочі й фрукти. Читати, як зберегти шкіру, позбутися зморщок (якщо це кому вдалося і він може поділитися досвідом). Читайте, як стати гарною, якщо ви навіть мужчина. Все це вам при написанні твору знадобиться. Скільки б ви не читали, вам все одно здається мало. Ваші знання виявляться такими убогими, що вам інколи (скажімо, під час написання роману) хотілося б підключити кілька різнопрофільних інститутів, центральних академічних бібліотек і всю редакцію енциклопедії. На чолі з академіком.

Ви пишете і, виявляється, не знаєте географії (незважаючи на п'ятірку в школі), зовсім не знали історії, хоча закінчили саме цей факультет, і я вже не кажу про мову, яку ви, виявляється, теж не знаєте, починаючи зі своєї рідної. І це при наявності золотої медалі за школу і червоного диплома за університет, який мені особисто чомусь забули вручити. Ви біжите в бібліотеку, звертаєтесь до спеціалістів, і, незважаючи на консультації й поради, критики умудряються все одно вас десь за рогом підстерегти і шпарнути по вас кількома дошкульними випадами...

Словом, читайте якомога більше. Читайте в трамваях, читайте в метро, читайте у скверіках і парках. На берегах річок, ставків, каналів (сьогодні входять у моду), озер, морів і океанів. Якщо вам така нагода випаде.

Якщо шкода молотком по голові стукнути телевізор – цю блискучу знахідку XX століття, з допомогою якої найталановитішого письменника можна перетворити у стопроцентного мастака в галузі графоманії, то просто вимкніть його. Хай жінка дивиться, якщо це їй так подобається.

Все читайте. Але оскільки все прочитати неможливо, то читайтете, що можна. Читайте Арістотеля, Демокріта, Спінозу, Діогена, Канта. Читайте Гегеля, читайте Фейєрбаха, читайте Сковороду, Монтеня, Монтеск'є, Жан-Жака Руссо і Дмитра Бочука. Якщо він уже видав свою першу брошуру "Про сім'ю і школу", то теж читайте. Не соромтесь у цьому признатися ні собі, ні своїм родичам. Хай сміються. Сміється той, хто не сміється на кутні зуби.

Але не читайте ніколи книжок, брошур, рефератів (навіть своїх) за кордоном. Там не читайте. Там, їдучи в трамваї, поїзді, автобусі, автомашині чи коли летітимете

випадково у вертольоті чи літаку, спостерігайте і записуйте краєвиди, спостерігайте і оглядайте міста, села, пам'ятники старовини (окрім жінок, якщо ви не медик).

Вивчайте звичаї тих людей, традиції того народу, гостем в якого ви будете. Розпитуйте, не соромтесь і записуйте. Не соромтесь украсти одне-друге меню в ресторані, навіть якщо воно у сап'яновій палітурці. Палітурку – залиште, а меню – візьміть. Вони не збідніють, а ви збагатитесь. На напої, на обіди. Власне, на їхні назви. Все це вам пригодиться під час написання того чи іншого твору. Навіть поетичного.

Переписуйте гасла (не обов'язково потім з ними ходити по Хрещатику чи вигукувати їх на стадіоні), переписуйте зміст реклам, назви вулиць і навіть гробниць, якщо там похована людина, ім'я якої ви знаєте ще з шкільної парти. Не соромтесь брати буклети, листівки, довідники. Навіть якщо вам їх безкоштовно дають. Завернувши за ріг, не викидайте їх в урну. Під час написання пожалкуєте. Відчуєте, як вам стане боляче, коли раптом потрібно було б узяти хоч одне звідти слово, яке ви тоді вичитали, а тепер забули. За кордон назад за ним же не поїдеш. Обійдеться дуже дорого, а давали ж безкоштовно.

Що ви повинні знати? Але досконало. Класиків. Не всіх, а чоловік шість-вісім. Не більше десяти. Але уже так, як своїх десять пальців на руках. До ніг опускатися не обов'язково. Більше десяти вам не потрібно. Повірте мені.

Знати і вивчати. Читати й перечитувати. Закривати й знову відкривати. Кожний раз і все творче життя. Відкривайте, як нову планету. Відкривайте тих, чиї книжки в школі свого часу не відкривали і все думали, що, може, пронесе. А тепер вам так цього не вистачає. Тепер несподівано для себе ви відкрили, що Гоголь вам найближчий духом, серцем, розумом і, звичайно, зовнішністю, якщо у Гоголя була така зовнішність, як сьогодні у вас. За вашим.. Словом, ви – це народжена копія Гоголя, тільки трохи в інших штанях і кепочці. І якщо вас від Гоголя щось відрізняє, так то тільки штани і не той розмір голови. Але яке це має значення? Штани різні, а ціна ж однакова. Власне, трохи навпаки, штани різні, а зарплата одна й та ж. Але то вже інша сфера. Ми ж про Класиків.

Вивчайте Шевченка, Тараса Григоровича. Шевченко – як коштовний камінь. Куди не повернеш, до кожного засвітиться. І до білого, і до чорного, до жовтого й до червоношкірого. І до кожного з них з любов'ю, з порадою.

Засвітиться різнобарвно й ніжно, іскрометно і дотепно Антон Павлович Чехов. Хоча у нього треба вивчати не все. Дещо можна тільки прочитати – і досить. Бо Чехов теж не відразу став Чеховим.

Він спочатку був Чехонте. А тоді зрозумів, що лаконічність хоч і відбивається на гонорарі, але в ім'я безсмертя можна грішми інколи й пожертвувати. Вивчайте Чехова. Занурюйтесь у нього аж з головою. Не бійтесь, не захлинетесь. Там води нема. Повітря чисте, прозоре, п'янке, Тепер уже такого повітря нема. Автомашинами забруднене.

Вивчайте Некрасова, Лєрмонтова – оригінальні поети. І обов'язково Толстого, Льва Миколайовича. Обов'язково. Серед усіх Толстих – Лев Миколайович найтовстіший. Обхопіть його з любов'ю, обхопіть – і він вам відповість взаємністю. Решта Толстих,

вважайте, – позакласне читання. Але це моя особиста думка. Прошу на всіх літературних перехрестях на мене не посилатися. Вивчайте одного-двох імпортних. Скажімо, Діккенса Чарльза і Бальзака Оноре. Хай за "де" вибачить...

І, звичайно, вивчіть оце, що я написав. Воно хоч невеличке, але я настійно раджу, щоб ви його знали напам'ять, як вірш. Вивчіть і задумайтесь. Чи маю я так право писати? Не знаю. Не впевнений. Може, й ні. Але якщо це так, то не задавайте, будь ласка, мені таких складних питань: "Як ви пишете?" Як можу, так і пишу.

Я вам уже коротко відповів. Можете з моєї відповіді посміятися. Але хотілося б, щоб задумались. Єдине, про що я вас попрошу, мої молодші колеги, не сприймайте мою відповідь як гумор. Я буду з вами відвертий до кінця: це моя перша і дуже серйозна наукова праця. Оригінальна вона тим, що за такий розмір – ні кандидатських, ні докторських не присвоюють. А жаль. Якби після кожного мого речення поставити по чужій цитаті, то цей скромний труд міг би розбухнути ще й до огого якої дисертації.

Одне слово, я раджу вченим придивитися до цієї штуки, і якщо справа тільки за цитатами, то повірте – мене не треба довго вмовляти, я готовий. Але не нижче як на доктора. Академіка запропонуєте, опущу очі і погоджусь. Члена-кореспондента запропонуєте – для годиться поламаюсь. Мовляв, кореспондентом я вже був. Затримка за малим, але піду й на це. Але якщо тільки кандидатом...

Я краще розповім про свою останню зустріч з академіком. Я йому розповів підряд кілька цікавих історій на одну й ту ж тему. Подавав варіації. Він мене слухав так, що я подумав – вивихне щелепу. Я йому таких речей нарозповідав, що він про них ніколи й не чув. Інтелігентом прожив усе життя. Аж соромно йому було спочатку признатися. Коли я закінчив, він мене обійняв, заплакав і хотів навіть поцілувати. Але я з першого разу з незнайомими типами не цілуюсь. Він тільки губи облизав, а потім аж засяяв:

– Колего! Ви мене потрясли! Я вперше про таке чую. Ви не академік, а ціла Академія наук...

Але я на Академію не претендую. Це вище моєї скромності. Мені досить і академіка. Оскільки він мене так ніжно обіймав і обзивав при людях академіком (до того ж при знайомих людях, котрі, певне, дивувались, чому я й словом не заперечую), тому я погоджуюсь на це звання, але за однієї умови: Почесним академіком Київського державного університету. Цей університет мені особливо дорогий. Гадаю, я йому – також. Якщо вірити моїм колишнім викладачам (а не вірити їм у мене немає жодних підстав), то я їм обійшовся в 15 тисяч карбованців – не менше. А якщо врахувати й гроші тієї установи, яка відпускала мене двічі на рік упродовж шести довжелезних літ на сесії (я заочно навчався. Хай був хоча б один Почесний академік-заочник), то вийде і всі 25. Можу додати ще тисяч п'ять. Мені не жалко. Не з своєї ж кишені.

Словом, даю письмову згоду на Почесного і, щоб якось компенсувати ті витрати (жити збираюсь довго), то офіційно обіцяю, що в бухгалтерській відомості на зарплату не розписуватимусь. З найнижчим поклоном до всіх Вас,

Олег Чорногуз.

P.S. *Ви запитаєте: а до чого тут академік?*

Відповідаю: а я так пишу.

[1] Гумор цієї фрази у тому, що габа — турецька біла вовняна тканина — аж ніяк не ніжна і не прозора, а навпаки — груба та щільна. В Україні з неї раніш шили жупани та інший верхній одяг. *(Тут і далі у виносках примітки упорядника збірки).*